

Élet és Irodalom

IV. ÉVFOLYAM 10. SZÁM

A MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE HETILAPJA

1960. MÁRCIUS 4.

A DIÓSGYŐRI LENIN KOHÁSZATI MŰVEKET szombatán délelőtt írók és előadóművészek látogatták meg rövid időre. Az írók, költők, akik egyébként a dolgok megnevezésének és érzelmeik kifejezésének gyönyörében élnek — itt, ebben a Nap-tömbök emelgető világban tisztelet-tudóan hallgattak — és nem azért, mert a szívszorogató dübörgésben elveszett a hangjuk, hanem mert nem volt szavuk. Jelképes volt, ahogy Kossuth-díjas íróink szorosan igyekezve követték és figyelték a rokonszenvesen fiatal Kossuth-díjas Gácsi főmérnököt, aki a gyárnak, ennek a hatalmas emésztési és szívdobogású lénynek lélegzetvételeit és gondolkodás-nál megbízhatóbb, beidegzett mozdulatait magyarázta.

Bújkáltunk a kohók alatt, a csövek és lépcsők szövedékei között a szédülésig vonzott a kohók üvöltő sziszegése, mintha egy elzárt tornádó nyúszítene ott benn; lenyűgözött a lehűnyt szemmel látott kép: — ebben a szörnyetegen a nap forr, egy óriási kórt a nap izzó-fortyogó anyagából, megszelídített tűzhányó, egy óriástégelynyi láva. A martinkemencék bezárt szája olyan volt, mint egy lángot lélegző száj, mert sziszegve, hörögve tódult ki s szippantódott vissza újra az ajtó résein körül a forró, lázas lehelet. A kinyitott kemencészájba néztem egy pillanatra: — mintha az arató néz a júliusi ég napjába. A martinkemencék csarnokában két lomba, szelíd gépefelant gördült le-fel: — a csarnok két szélén egymástól messzire lefektetett sineken álltak-cammogtak vastraverzlábakkal; fenn, magasan, mozgódaruszerűen áthidalták a hatalmas csarnokot s lefogták nagy ormányként egy tank alakú s nagyságú lengő kocsit, mely a földmaró gépek karosszériájához hasonlított. A lengő „kocsiban” egy fiatal munkás ült s gombokkal-karokkal vezényelte ezt a villanyárammal kantározott Lánchíd-nagy gépet: — előrejött a sineken vagy tíz métert, a kocsi a lengő ormányon jobbra fordult, hosszú „csőrére” vette a két méter hosszú izzó tömböt, szép lassan megfordult, s berakta a martinkemence szájába. Egy félméterrel odébb az egyik munkás vasnyársra húzott házikolbászt ütött a sistergő vas és salak kekes forrásában. Feje felett vasúti kocsihoz elegendő narancssárga vasrönkökkel cammogott a „berendezés”. Száz méterrel távolabb már e napból hasított gerendákat hengerelték: — a préselő, formáló henger kerekai közül olyan hajlékony engedelmesen kigyózott elő a sziszegő sín, mint a formából a tészta, s mint játékszer, gurigázott a szállító hengerson ide-oda. Összesen két-három munkás állt ezen a futballpályá nagyságú „munkapadon” s egy hosszú nyelű vasrúddal, fogóval néha löktek egyet a sercegő kigyón, ha az rossz felé kanyarodott, s egy mozdulatukra engedelmesen bújt vissza a falánk henger borzalmas fogorzába.

Fölöttünk vastraverzekből rőtt égbolt, alattunk dübörgő hengerson, körül kemencék lihegése, lábunk előtt fájó-elevenen lészegő sinek... — s körül kormos, izzó arcú ismeretlen munkások, akiknek életét nem ismerjük, kikhez nem szólunk egy szót sem még... néznek ránk, szóltan, messziről, s hagyják, hogy egyedül, mélyen éljük át ezt a megrendülést, melyben lelkesedés is van, s valami félelmetes is, s egy kis lelkiismeretfurdalás, szívünk

VÁCI MIHÁLY:

244

A KÖRÚTON TÚL

körül valami baráti szavakba vágó szorongás.

S akkor Fodor Józsefből — szinte mindnyájunk szívéből — kiszakad a fogadalom:

— Ez az alkotás! Ide jövök, hetekig akarok itt élni, s ilyen olvadt-acél forró lírába önteni ezt az életet, ezeket a földmelyi anyagokat s ebben a magas izzású életben alakuló sorsokat.

EZ AZ ALKOTÁS! Igen. Ez — és még sok ehhez hasonló: a föld alatt, a bányákban, hegygerincek súlyával a vállakon, a júliusi földeken, a krétaporos tanyai iskolákban, a zsúfolt orvosi rendelőkben és falusi egészségházakban: — s az igazi alkotás mindenek a megrendítő és a sorok mély átéléséből kibugyogó megírása, ábrázolása. Ott a zúgó kohók alatt számmal gondoltam a szívem vére-hűlt, időnként kivénült „művészek” gyermeteg játékaikra, azokra, akik az izmusok szalmavirágai közt valógatnak, hogy melyiket tűzzék a gomblyukaikba, akik a modern irodalmat úgy szándékoznak megteremteni, hogy előbb végigtanulmányozzák hozzá az utóbbi években megjelent — kizárólag nyugati — antológiákat. Modern, szív-elevenen korszerű — és ezért (!) örök emberi költészet mindig a sorsból, egy osztály, — ip, egy réteg sorsának mély átéléséből fakadt — s nem abból, hogy káváházak, antológiák, hivatalos határozatok, izmusok skálájának félkörívén kikeressük, hogy szándékaink mérlegnyelvén milyen pontra célozzuk, egyensúlyozzuk.

Népünk 90 százalékának élete, viaskodó jelene, megfogható új történelme, minden, ami a jövőt illetően fontos, az itt, s a hasonló helyeken, gyárakban, mely lélegzetvételi földeken folyik, — s ami ma gondolatra, eszmélkedésre, harcra, vitatkozásra érdemes, amiért ma érdemes szót ejteni, szívetnyugtalanító éjszakákat áldozni, ami ma művész számára jelentős és izgalmas lehet, az mind itt van ezeken a megyékre, járásokra osztott csatatereken.

PETŐFI AZT HIRDETTE, hogy majd ha a nép uralkodni fog az irodalomban, uralkodni fog a politikában is. Jelenleg az a helyzet, hogy már uralkodik a politikában, de még csak koalíciós „úttárs” az irodalomban. Nem arról van szó, mintha nem lennének eredmények — ahogy mondani szokás —, mintha íróink nem járnának vidékre, nem ábrázolnának munkás-paraszt figurákat. Ilyenek szép számmal akadnak már és egész magyar irodalmunk büszkeségei közé sorolhatjuk ezeket. De gondoljunk végig az utóbbi években szerzett irodalmi „élményeinket”. — Hol található a nép olyan eposzi hőmpölygésű, gazdag világgal, seregnyi figurával, győztesen és bátran hirdett eszményeivel, erkölcsével, regényeivel, romantikájával — mint ahogy azt történelmi, közéleti jelentősége, napjainkban való jelentősége megkövetelné? Mit látunk? Kik tűnődölnek? Kik támadnak fel legendásan? A történelmi csatornán régen leeresztett figurák jelennek meg kísértétképpen, s

parádézna, cinkosan kacintva a még itt élő rokonoknak, uracskáknak, sápitózó kispolgároknak, magukat számmalmasan dzsentrinek visszaálmodó múzeumi „lelkületeknek”. — „Nézzetek csak meg jól. Emlekeztek. Ime, micsoda stramm fiúk voltunk — és vagyunk — mi!” Tulajdonképpen az történik, hogy szocialista könyvkiadói áruvédjegyekkel és azzal az áltárszó „ideológiával”, hogy „elítéli” a régi világot, le-tűnt osztályok nosztalgiai teremtik meg a maguk legendás hőseit, mentik tovább és örököltik meg erkölcsüket, szokásaikat és romboló, hamis, olesó, idejét múlt beteges álmodozásaikat.

Hol vannak még, nem a holnapi, de a mai rokonaink, a mi rokonaink, ők, a munkások, parasztek, a közülük származó s tőlük gyávan el nem pártolt értelmiségi, művészeladok, hősök, kedves, aranyos figurák, szerelmek, kalandjaik — hol vannak ők, akik nekünk kacintanak biztatón — ilyenek vagyunk!

IGÉNYLIK A MUNKÁSOK ezt a nekik, róluk szóló irodalmat! — kérdezte az egyik fiatal miskolci költő, mikor a gyárból kifelé jövet a fentiekre beszélgettünk. — A munkások munka után fáradtak, nem akarnak tovább is-azzal foglalkozni, ami fárasztotta őket — folytatta —, álmodni

akarnak, romantikát, szerel-met, kalandokat keresnek.

De az isten szerelmére! Széles e hazában — Záhonytól Hegyeshalomig, tornácoktól gyári bejárókig, s budapesti eszpresszókig, új vagy régi bérházakig nem akad itt ebben a mi életünkben egy szemérményi lélegzetelállító kaland, sikoltató izgalom, nincs senki életében szerelem, romantika, nyugtalanság, elégedetlenség, vágyakozás valami után? Hisztériás csak lecsúszó, hisztériás csak lecsúszó, vén férjek mellett unatkozó úriasszonyokról tudunk elképzelné, hogy szerelmük érdekese, izgalmas, ha kell, érzéki — és költői. Valóban nem lehetne több olyan regényt írni — mert hogy lehet, azt örvendetes példák bizonyítják —, amit műszak után is kezébe vesz még a fáradt munkás is s jókat kacagva, teli szívvel, boldogan „szórakozik” is és reménykedve álmodozik olvasása után. Persze, a mi életünk figuráit, hőseit, hangulatait, kalandjait még nem ábrázolták annyian, annyiszor, mint ama másik világ hőseit — kétszáz éve már! Olcsóbb és könnyebb azok dolga, s több sikert ígér azoknak a munkájára, akik múzeumi figurákat másolnak, s régi recepteket követnek. Nehezebb és merészebb azoké, akik felfedezni indulnak új embereket, akik előtt

nincs modell, csak százezer és százezer ember, akiket sokszor kell néven szólongatni, míg jelentkezik közülük új arcú ismerősünk. Ehhez pedig az kell, hogy földközben éljünk ezekhez az emberekhez.

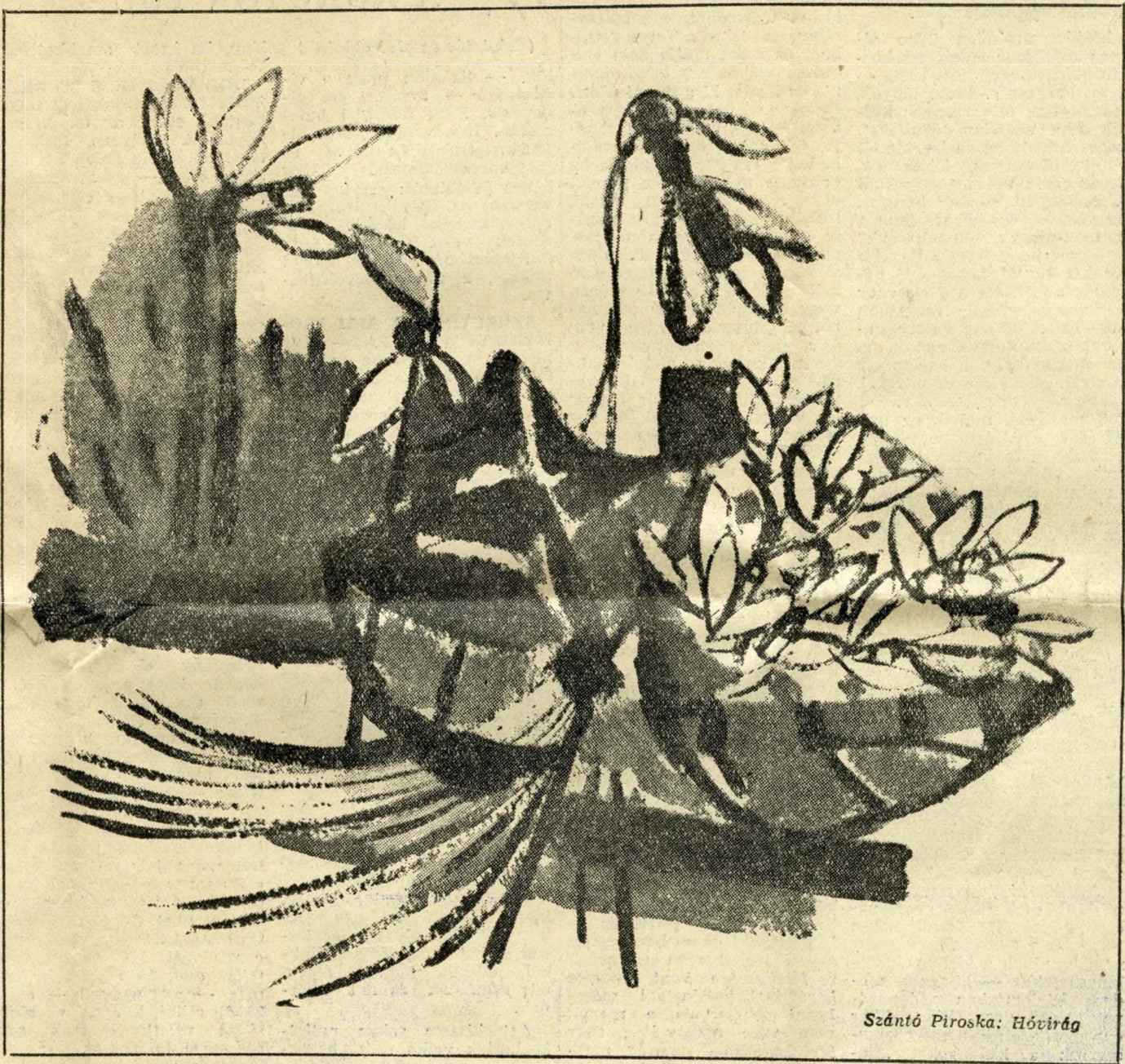
A VIDÉKI ÍRÓK plusszal rendelkeznek a fővárosiakkal szemben, ebben a tekintetben — mondta Darvas József a délutáni írói találkozón. — Hiszen ők ott élnek környékük közepében, ami itt most ér-ződik. S a miskolciak a többi vidéki íróval szemben is előnyben vannak, mert kulturális életüknek humán egyetemek helyett egy nagy gyárváros forró lüktetése, egy különösen gazdag s nagy dolgokat váró, előkészítő, izgalmas jelenű élet adja az alapot. Az ország legérdeke-sebb megyéjét figyelhetik. Egy bolgár lap írja róluk: „Valami egészen különös történetek itt!”

Mindezt hallva, s a miskolci írók munkáját, életét megismerve, megint feltámadt bennem a dühös kérdés: — Miért provincializmus nálunk, Budapesten minden, ami a Körúton kívül van, arról szól, arról ad híradást vagy kiáltást, legyen bár az

a leglényegibb s az ország, nép sorsát legmélyebben érintő. Nálunk a jelző: „provincializmus” nem azt jelzi, ami az életben, a korban periférikus, mellékes, lényegtelen és ostoba, holt-ági posvány. Nem. Nálunk provinciális lesz rögtön minden és mindenki, ha az élet, amit lát, szenved, ábrázol, külvárosban, vidéken zajlik, különösen, ha parasztek a hősei, — még ha sorsuk országorsot formáló is. Bezzeg nem provinciálisak a rég halálra ítélt beteges alakok, akik a magát emésztő nyugati világból ideérő vékonyuló köldök-zsinóron szívnak magukba sápadt kis életet. Hangosan egyetértek a miskolci írókkal, hogy van budapesti provincializmus is.

Hol vagyunk még — sajnos — attól, amiről Kuzmány elvtárs, a TIT titkára álmodik, hogy a miskolci és egy-két vidéki irodalmi központ is legyen szert- és vonzóerőre tegyen hatást, mint Budapest. Ők mindent elkövetnek ezért, — de az Irószövetség, más-szerveink sem nézhetik télen-nél, ami történik. Már-már a megalázással határos, hogy egy versért legjobb esetben 80 forintot fizet a Borsodi Szemle!!! Nincs semmilyen szervezetük s alig kaptak valami biztatást, hogy megalakulhat az Irószövetség helyi csoportja. S ezek az írók, költők, újságnál, rádióval, iskolában keményen és nagy iramban dolgozva küzdenek az alkotás perceiért s — alkotnak. Most egy antológiát jelentetnek meg tizenöt éves munkásságuk szemléltetésére. Irjam le, amit ott annyian elismertek, kértek? Hasztalan írás lesz, de megteszem, mert nagyon egyetértek ve-

(Folytatás a második oldalon.)

Szántó Piroska: Hóvirág

(Folytatás az első oldalról)

lük. — Szűnjön meg a vidéki író — fővárosi író elnevezés. Ezek földrajzi kategóriák. Írókra más jelzők illelenek. Szívéleljék meg az illetékesek Barabás Tibor lelkes javaslatát: egy-két havonként az Élet és Irodalom *vidéki oldalon* közölje a vidékiek verseit; s az Írók Boltjában rendezzenek vidéki esteket, a rádió közvetítésével.

SZERETIK-E A MAI IRODALMAT VIDÉKEN? — Négy nagyüzem adta össze az írói találkozók költségeit, fellépti díjakat, negyven személyes ebéd-vacsora költségeit, stb. Ez ugyan még nem minden, de ismerve az alrovatok „rubikonjait” — dícséret a főkönyvelőknek, akik így „elvetették a kockát”. (Vajon az irodalmi estre eljöttek-e?)

En mindennél meghittebb és őszintébb vallomásból szerettem tudomást arról, hogy a mai irodalomnak milyen komoly, csendes, de kitartóan figyelő hívei vannak. Az irodalmi est szünetében a lépcsőházban hozzám lépett egy régi barátom. Sváb Antal volt, aki egy évvel ezelőtt még a Művelődésügyi Minisztériumban dolgozott, saját kérelmére jött vidékre és most Szikszón tanít. Szikszóról jött be szombaton este, feleségével és még két pedagógus kartársával, hogy este nyolctól tizenegyig meghallgassa az irodalmi estet.

— Hogyne jöttünk volna be, hiszen alig várjuk, hogy megismerjük személyesen, és lássuk a mai írókat és a szájukból halljuk, hogyan élnek, mit csinálnak és mit akarnak.

Azt hiszem sokan nyilatkozhattak volna még hason-

lón, ha kezet szoríthattunk volna velük.

HOL VOLTAK A MUNKÁSOK? Kevés munkással találkoztunk ezen a mozgalmas napon. A gyárban futtában emeltük meg a kalapot a dolgozók előtt — s nem éreztem jól magam, ahogy ott ünnepélyesen elvonultunk, előkelően, míg ők dolgoztak. Így nem jó munkásokkal találkozni. Nem lehetnek rokonszenvesek azok, akik így átfutnak egy gyáron; — mit gondolhattunk egymásról? Ők és mi? Beszélgetni sokáig, a vállátölelgetésig beszélgetni kell otthon, a sün-tésnél, bárhol, de barátságban. gond-baj közt egymásra találni. A fényes ebéd hosszú asztalvégre az ebéd felénél becsaptak két gyári dolgozót. Szerencsére mellém kerültek. (Ezért jó az asztal végén.) Az egyik Bárzi Béla, fiatal művezető, ha jól tudom, nekem is és rögtön utána a rádió mikrofonjába is elmondta, hogy nagyon örült, hogy frókkal ismerkedhettem meg. De hát megismerkedhettem-e? Az asztal nagyon-nagyon hosszú volt! — A TIT titkára, Kuzmány elvtárs, örömmel közölte, hogy a Lenin Kohászati Üzemektől több mint száz jegyet vettek.

Miért nem hívtak meg a gyár dolgozói közül az előadás után a vacsorára néhányat; — csak „egymás között” vacsoráztunk, s a klubba sem hívtak meg senkit a munkások közül, pedig jó lett volna bor mellett elbeszélgetni s néhány dal után egymás címét is felírni. S Ózdon, ahol Gergely Mihály tartott ankétot (s ahol Józsaák c. regényét 140 fő olvasta), miért csak 25 embert hívtak meg — meghívóval! — akik közül eljött kilenc, s akik közül véletlenül csak egy olvasta a Józsaák-at.

SOMLYÓ GYÖRGY:

Rilke

„Nem értelek, Rilke”

Tornai János

„Jeder Engel ist schrecklich.”

„Du musst dein Leben ändern.”

Rilke

Nekem sem éppen angyal-képet öltött a borzalom: az volt, a gondolat például, hogy: mint végzik dolgukat a Téglagyár alá összeretelt nők.

Vagy az... de nem folytatni okosabb... Mégis: az utcán istállónyi lődög, mint a föld alól napfényre vetődött archaikus szoborcsoportozat,

mit nem idő márt torzová, de kése éhező nőknek... De ezért ne értse szívem, kít egy másfajta rettenet

üzött, változtatni az életet? Hogy majd, új angyalok bűvében élve gyermekeink minket ne értsenek?

Nem valami munkás-romantikából, érzélgősségből, leereszkedésből mentünk, meggyünk közéjük s várjuk szívvel „Isten hozta” köszöntésüket, nemcsak programból — bár ezt sem szegélylünk —, hanem azért, mert *vissza* meggyünk hozzájuk, mert mindannyiunknak személy szerint is és sors szerint is ott élnek rokonaink köztük Dösgyörben, Tatabányán, Csepelen, Túrkevéen és Békéscsabán — és mert nem látjuk értelmét munkánknak, ha nem melegíti fel a szívüket.

„VAN ÚJEA VALAMI A LEVEGŐBEN”, hosszú, hosszú évek után — gyengéden érezhető még, de egyre több ember, író, művész, s értelmiségi hajlandó átadni magát ennek a feltámadó lelkesedésnek: — körülnézni, mi történik a hazában, a falvakban, a

gyárakban. Művészeti, irodalmi, társadalmi izgalommal kell szítani ezt a kezdődő parázslást, cikkekkkel, riportokkal, ankétokkal és találkozók-kal. Az értelemiség figyelmét, szenvedélyét a vidéken, külvárosokban zajló nagy „áttérések” felé kell irányítani. A népi írók, s az őket követő tanárok, diákok, anknakidején évtizedekig járták a vidéket, s rótták szorgalmas lázzal a nyomor leltárát; nemzeti ügy volt a falujárás, népdalgyűjtés, a szociográfia. Falvaink, új városaink ma összehasonlíthatatlanul drámaibb, izgalmasabb élményeket nyújtanak — s a „leltározást” most is meg lehet csinálni. gazdagabb eredményekkel. Ott, kinn — a *Körúton túl*, mindenki meglesi a feladatát, témát, élményt, a kérdést és a választ.